

Sedam principa za realizaciju pravedne tranzicije na niskokarbonsku ekonomiju

SEI-ev Izvještaj o politici
Juni 2020

Aaron Atteridge

Claudia Strambo

Štokholmski institut za okoliš/životnu sredinu

Linnégatan 87D 115 23 Stockholm, Sweden

Tel: +46 8 30 80 44 www.sei.org

Kontakt podaci o autoru: Aaron Atteridge

aaron.atteridge@sei.org

Urednik: Karen Brandon

Tehnički urednik: Richard Clay

Naslovna fotografija: © Tyler Stableford / Getty

Ova publikacija se može umnožavati u cjelini ili djelimično u svakom obliku za potrebe obrazovanja i neprofitne namjene, bez posebnog odobrenja nosioca/laca autorskog prava, pod uslovom da se tom prilikom navede izvor. Ova publikacija se ne smije prodavati ili koristiti u druge komercijalne svrhe, bez pisane saglasnosti nosioca/laca autorskog prava.

Pripremio Štokholmski institut za okoliš/životnu sredinu, juni 2020.

Štokholmski institut za okoliš/životnu sredinu je međunarodna neprofitna organizacija angažovana čije su aktivnosti usmjerene na rješavanje izazova u oblasti okoliša/životne i razvoja kroz naučnoistraživački rad i izradu politika. Povezujemo nauku i proces donošenja odluka s ciljem izrade rješenja koja će osigurati održivu budućnost za sve. Naš pristup podrazumijeva visok stepen saradnje: uključivanje zainteresovanih strana je okosnica naših nastojanja na jačanju kapaciteta, osnaživanju institucija i osiguranju dugoročne održivosti naših partnera. Naš rad obuhvata pitanja iz oblasti klime, vode, vazduha, korištenja zemljišta, uz integraciju dokaza i perspektiva o upravljanju, privredi, rodnim pitanjima i ljudskom zdravlju. U svih osam centara u Evropi, Aziji, Africi i na oba američka kontinenta, angažovani smo u procesima izrade politika, razvojnih mjera i poslovnih praksi širom svijeta.

Contents

Ključne poruke	4
Imperativ tranzicije.....	5
Šta definiše pravednu tranziciju?	5
Principi pravedne tranzicije na niskokarbonsku ekonomiju ...	6
Saznanja iz prethodnih iskustava u suočavanju s izazovima tranzicije	8
Operacionalizacija pravedne tranzicije	9
Literatura.....	12

SEDAM PRINCIPA PRAVEDNE TRANZICIJE

1. Aktivno podsticati dekarbonizaciju.
 2. Izbjegavati stvaranje ugljičnih blokada (eng. carbon lock-in – ulaganja u velike energetske sisteme na fosilna goriva koja će kočiti prelazak na alternativna rješenja) i dodatnih “gubitnika” u ovim sektorima.
 3. Pružiti podršku pogođenim područjima.
 4. Podržati radnike, njihove porodice i širu zajednicu koji su pogođeni problemom zatvaranja preduzeća ili smanjenja broja radnih mjesta.
 5. Sanirati štetu u okolišu/životnoj sredini te osigurati da se troškovi sanacije ne prenose sa privatnog na teret javnog sektora.
 6. Rješavati probleme postojeće ekonomske i društvene nejednakosti.
 7. Osigurati inkluzivan i transparentan proces planiranja.
-

Ključne poruke

- Konceptom “pravedne tranzicije” obuhvaćen je čitav niz problema koji otvaraju elementarna pitanja o aspektima pravednosti, a koja se javljaju u globalnom procesu prelaska na niskokarbonsku ekonomiju, a što je posebno naglašeno kod stanovništva i regija/područja koji trenutno zavise od industrija i sektora s visokim emisijama ugljika.
- Na osnovu analize odgovarajuće literature i studija ranijih slučajeva sličnih preokreta, u ovom izvještaju o politici djelovanja predstavljeno je sedam principa pravedne tranzicije. Pored toga, u izvještaju su ponuđeni prijedlozi o načinu provođenja ovih principa u praksi tako da se područja koja se suočavaju sa dekarbonizacijom mogu pripremiti za neizbježnu predstojeću promjenu, s ključnim ulaganjima, reformama politike i inkluzivnim dijalogom.
- Međunarodna finansijska i tehnička podrška za tranziciju treba biti prioritetno usmjerena na regije/područja koja raspolažu manjim kapacitetima, gdje nije precizno utvrđena odgovornost za emisije u prošlosti, ili su u većoj mjeri zavisna od privrednih djelatnosti sa visokim emisijama ugljika.
- **Da bi se postigli ciljevi pravednosti, principe treba primjenjivati paralelno umjesto selektivno. Istovremeno, ništa ne može opravdati odlaganje primjene prvog principa: imperativ dekarbonizacije. Svako odlaganje koje otežava napredak regije dok se proces dekarbonizacije u svijetu ubrzava, sama po sebi je nepravedno. Isto važi i za posljedice nekontrolisanih klimatskih promjena.**

Imperativ tranzicije

S obzirom na ubrzani pad troškova energije iz obnovljivih izvora, širom svijeta je već započela strukturalna promjena u sektorima proizvodnje koji koriste fosilna goriva kao i u industrijama s visokim emisijama ugljika. Ove će se promjene intenzivirati zbog sve većeg pritiska da se izvrši dekarbonizacija i da se što brže ispune međunarodno dogovoreni ciljevi ograničavanja klimatskih promjena.

Očekuje se da će tranzicije usmjerene na smanjenje emisija ugljika otvoriti višestruke ekonomske mogućnosti i donijeti niz propratnih prednosti kao što su bolji kvalitet vazduha i energentska sigurnost (Karlsson i drugi, 2020). Međutim, ove mogućnosti i troškovi tranzicije neće biti ravnomjerno raspoređeni između i unutar samih država (Gambhir i drugi, 2018; Green i Gambhir 2019). Na primjer, studija Međunarodne organizacije rada pokazuje da otvaranje novih radnih mjesta neće nužno biti povezano sa područjima gdje će doći do ukidanja radnih mjesta u djelatnostima s visokim emisijama ugljika, iako će sam prelazak na niskokarbonsku ekonomiju zasigurno dovesti do povećanja stope zapošljavanja (ILO 2018).

Ako se efektima takvih promjena ne upravlja dobro, prelazak na ekonomiju s niskim emisijama ugljika može dovesti do gubitaka i poteškoća, naročito u zajednicama koje se trenutno oslanjaju na djelatnosti s visokim emisijama ugljika, uključujući vađenje fosilnih goriva. S druge strane, dobro vođena tranzicija može osigurati pravednije ishode - kako u smislu pravičnije raspodjele troškova povezanih sa promjenama, tako i u stvaranju novih mogućnosti u ovim područjima. Dobro usmjerena ulaganja i politike trebaju podsticati ekonomsku diverzifikaciju i rast u novim sektorima. Tranzicija koja je u toku takođe predstavlja priliku da se istovremeno rješavaju dugogodišnje nejednakosti i problematična pitanja te poveća nivo društvene kohezije. U mnogim područjima s visokim emisijama ugljika u kojima predstoje radikalne transformacije ekonomskih struktura, već se osjete određeni problemi koji su posljedica uticaja globalizacije, privatizacije, automatizacije rudarstva i industrijskih sektora (GSI 2018; Jonek Kowalska 2015; Sartor 2018; Snyder 2018).

Upravljanje velikim preokretom koji podrazumijeva dekarbonizacija biće od presudnog značaja za neometano provođenje tranzicije, a može se reći da je od suštinske važnosti u utvrđivanju mogućnosti za realizaciju tranzicije. I zaista, dok je s moralne tačke gledišta pravednost važna, izgledi za uspješnu, globalnu tranziciju na niskokarbonsku ekonomiju mogu u velikoj mjeri zavisiti od uspješnosti država u rješavanju problema jednakosti (Gambhir i drugi, 2018; Healy i Barry 2017). Sasvim je izvjesno da će tranziciju koja se doživljava kao pravedna prihvatiti i smatrati svrsishodnom veći broj aktera čije je učešće od suštinske važnosti za ubrzavanje promjene. Kao što je rečeno na Međudržavnom panelu o klimatskim promjenama: "ishodi koji se smatraju pravičnim mogu voditi efikasnijoj saradnji" (IPCC 2014, str.5).

Na javnim raspravama o postepenom prestanku korištenja fosilnih goriva i dekarbonizaciji industrije sve više se čuje pozivanje na primjenu koncepta "pravedne tranzicije". Ovo pozivanje je rezultat kako moralnog imperativa da niko ne bude izostavljen, tako i političkog imperativa da se među potencijalnim "gubitnicima" smanji otpor prema promjenama. Pravedna tranzicija može ojačati i ubrzati proces dekarbonizacije i ogromne društvenoekonomske mogućnosti koje taj proces donosi.

Ali, različite zainteresovane strane koriste ovaj koncept kako bi naglasile različita pitanja pravednosti; ponekad se čini da su neka tumačenja protivrječna. Da bi se istinski podržala pravedna tranzicija potreban je okvir sa smjernicama koji uvažava ove različite perspektive. Nadalje, moderna društva trebaju uzeti u obzir iskustva koja nam nude primjeri dugogodišnjeg pada industrije u prošlosti.

Šta definiše pravednu tranziciju?

Koncept pravedne tranzicije prvi put se javlja sedamdesetih godina prošlog vijeka, kad su se sindikati u SAD-u zauzimali za podršku radnicima čija su radna mjesta ugrožena donošenjem propisa o okolišu/ životnoj sredini (Sweeney i Treat 2018). Tokom devedesetih su ovaj naziv osmislili dvoje istaknutih sindikalista (Gambhir i drugi, 2018). Tada su svjetske sindikalne organizacije, kao što je Međunarodna

konfederacija sindikata, uvele ovaj koncept u debate o klimatskim promjenama (ITUC 2009). Pariškim sporazumom je formalno priznat “imperativ pravedne tranzicije za radnu snagu” (UNFCCC 2015).

Iako su radnici i dalje važan element, koncept pravedne tranzicije danas je znatno širi i obuhvata i druge aspekte potencijalne štete koja može nastupiti u tranziciji većeg obima. Ovaj koncept se oslanja na čitav niz perspektiva čija je zajednička tema ispravno razmatranje i upravljanje pitanjima pravednosti koja su povezana sa strukturalnim promjenama (ili, alternativno, izostanak mjera).

Na lokalnom nivou, osiguravanje pravedne tranzicije znači izbjegavanje stvaranja novih izvora ugljičnih blokada tj. izbjegavanje ulaganja ili podsticaja za djelatnosti u kojima se koriste fosilna goriva, ili veću zavisnosti malih i srednjih preduzeća (MSP-ova) ili javnih prihoda od industrija s visokim emisijama ugljika (Healy i Barry 2017). Učvršćivanje ove blokade u budućnosti će samo povećati populaciju “gubitnika” i još više otežati zadatak tranzicije. Osim toga, osigurati pravednu tranziciju znači razumjeti da su neki pojedinci i grupe već marginalizovani ili da imaju manje kapaciteta da apsorbuju nove šokove; svaka strategija treba da zaštiti ove grupe ili posluži kao amortizer za ove grupe, tako što će osigurati donošenje odgovarajućih mjera socijalne zaštite (Ferrer Márquez i drugi, 2019; ILO 2015; Mustata 2017). Pravedna tranzicija takođe znači prepoznavanje i ublažavanje efekata dekarbonizacije na druge privredne subjekte kao što su manji poslovni subjekti koji direktno (npr. putem lanaca nabavke), ili indirektno (npr. putem lokalne trgovine) zavise od industrija s visokim emisijama ugljika (UNFCCC 2016). Pravedna tranzicija takođe uključuje rješavanje pitanja ekoloških posljedica koje rudarstvo i teška industrija često ostavljaju za sobom. To znači da treba osigurati da privatni sektor jednostavno ne prenosi troškove sanacije zagađenog tla i vode na teret javnog budžeta ili da ne ostavlja neriješen problem štete nanosene okolišu/životnoj sredini (Healy i Barry 2017; Savez za pravednu tranziciju / Just Transition Alliance, 2018).

Koncept pravedne tranzicije na međunarodnom nivou obuhvata i nekoliko pitanja pravičnosti. Prvo, ubrzano smanjenje emisija stakleničkih gasova predstavlja imperativ za rješavanje neravnomjerne raspodjele tereta i troškova povezanih sa efektima klimatskih promjena. Dakle, podrazumijeva i aktivno podsticanje tranzicije na niskokarbonsku ekonomiju s ciljem zaštite miliona ljudi u brojnim najsiriromašnijim, najmanjim i najugroženijim državama svijeta, koje su i najosjetljivije na učinke klimatskih promjena i najmanje sposobne da im se prilagode. U tom smislu je odlaganje ili usporavanje napuštanja eksploatacije i korištenja fosilnih goriva u osnovi nepravedno (Reitzenstein i drugi, 2018). Ovaj koncept takođe uvažava činjenicu da će tokom globalnih napora usmjerenih na dekarbonizaciju neke zemlje ili područja biti pogođeni teže od drugih. Promjena podrazumijeva i značajne kratkoročne troškove, a različite države, kao i različita područja unutar njih, raspolažu veoma neujednačenim kapacitetima za realizaciju ubrzane tranzicije bez velikih potresa. Za olakšano upravljanje ovim opterećenjima potrebno je mobilisati međunarodnu finansijsku pomoć za pomoć državama koje imaju slabije finansijske kapacitete za ulaganje u podršku diverzifikaciji i tranziciji, odnosno manju odgovornost za emisije stakleničkih gasova u prošlosti (Lenferna 2018; Muttitt i Kartha 2020).

Principi pravedne tranzicije na niskokarbonsku ekonomiju

Iz pregleda opsežne literature o tome kako ovaj koncept koriste i kako su ga postavile organizacije rada, udruženja privrednika, istraživači, organizacije civilnog društva te vlade nekih država, saželi smo sedam osnovnih principa koji, zajednički posmatrani, predstavljaju okosnicu “pravednosti” tranzicije. Ovi principi naglašavaju da podrška tranziciji ne znači samo donošenje mjera kompenzacije i zapošljavanja, koje su namijenjene pogođenim radnicima, već i traženje načina da se osigura zaštita i sanacija okoliša/životne sredine, unese raznovrsnost u industrijske i druge privredne djelatnosti i rješavaju ekonomska i rodna nejednakost.

Slika: Principi pravedne tranzicije

Ovi principi pružaju okvir za praktičnu realizaciju koncepta pravedne tranzicije za vrijeme trajanja procesa dekarbonizacije ekonomije. Važno je istaći da ove principe treba primjenjivati paralelno umjesto selektivno. To na primjer znači da nepostojanje odgovarajuće podrške za radnike nije samo po sebi razlog za odlaganje prelaska na niskokarbonsku ekonomiju, jer bi takvo odlaganje povećalo nejednakosti povezane s učincima klimatskih promjena. Pravedna tranzicija znači aktivnu podršku dekarbonizaciji dok se u isto vrijeme uspostavljaju i primjenjuju programi i mjere koji osiguravaju podršku za najteže pogođene kategorije stanovništva.

Saznanja iz prethodnih iskustava u suočavanju s izazovima tranzicije

Opsežna analiza slučajeva zatvaranja industrijskih i rudarskih pogona, kao i procesa tranzicije koji su se u ranijem periodu dešavali širom svijeta, otkrivaju sa kakvim su se učincima i izazovima suočavala različita područja dok su se gasila njihova velika industrijska postrojenja (Atteridge i Strambo 2020; Aung i Strambo 2020; Strambo i drugi, 2019). Analiza pokazuje da su vlade često suzdržane i nespremne da se uključe u ovaj proces prije nego što dođe do krize - što je ključni faktor loše vođene tranzicije.

Efekti takvih tranzicija su raznovrsni i brojni. Kad je riječ o društvenim zajednicama i područjima, društvenoekonomske posljedice smanjenja industrijske proizvodnje i gubitka radnih mjesta uključuju: povećan nivo siromaštva, nejednakosti i društvene nestabilnosti, emigraciju koja dovodi do pada broja stanovništva, te fiskalne izazove koji lokalnim vlastima otežavaju pružanje osnovnih usluga (Bontje i Musterd 2012; Caldecott i drugi, 2017; Carley i drugi, 2018; Rodríguez Torrent i Medina Hernández 2011; Runge i drugi, 2018; Sébastien Lechevalier 2015; Shepherd-Powell 2017). U nekim slučajevima deindustrijalizacija vodi velikim političkim promjenama i povezuje se s pojavom populističkih politika u reakciji na osjećaj egzistencijalne ugroženosti (Perchard 2013; Thorleifsson 2016).

Zajednice i javni sektor koje zahvati propadanje ili zatvaranje industrija koje koriste fosilna goriva, suočavaju se s ozbiljnim problemima i troškovima vezanim za okoliš/životnu sredinu. Nepotpuna sanacija zagađenog zemljišta i vodnih tokova nanosi štetu prirodnim ekosistemima i ljudskom zdravlju te sprečava nove oblike produktivnog korištenja bivšeg industrijskog zemljišta. Privatni sektor troškove svojih obaveza i odgovornosti za zaštitu okoliša/životne sredine često prebacuje na teret javnog sektora (Stacey i drugi, 2010; Unger 2017). Zatvaranje rudnika je primjer kako tranzicija može produbiti postojeće nejednakosti kad neriješeni problem štete nanosene okolišu/životnoj sredini dodatno pogorša štetni uticaj na lokalnu zajednicu, koja je već bila ugrožena samom operativnom fazom rudarenja (Sandlos i Keeling 2012). Nadalje, iskustva sa sanacijom i obnovom bivših industrijskih i rudarskih lokacija pokazuju da se često nije poštovao princip "zagađivač plaća" koji nalaže da teret troškova ublažavanja uticaja na okoliš/životnu sredinu ne treba snositi javni nego privatni sektor. Relevantni akteri moraju predvidjeti ovaj rizik i upravljati njim (Svjetska banka 2018). U nekim državama, u sektoru teške industrije, odnosno rudarstva pretežno rade javna komunalna preduzeća i u takvim slučajevima finansijski teret sanacije okoliša već snosi javni sektor.

Kad je riječ o pojedincima i porodicama, pored finansijskih problema, posljedice smanjenja industrijske djelatnosti su uključivale i društvenu izolaciju, gubitak radnog identiteta, pogoršanje mentalnog i fizičkog zdravlja te smanjenje očekivanog životnog vijeka (Della Bosca i Gillespie 2018; Ostry 2009; Pini i drugi, 2010). Raspodjela ovih efekata varira prema spolnoj strukturi - neke studije pokazuju da se u takvim zajednicama značajan dio tereta prenosi na žene (Haney i Shkaratan 2003; Olivier 2012).

Da bi se izbjegli ovakvi efekti i najbolje iskoristile mogućnosti koje promjena donosi, područja u tranziciji će gotovo sigurno trebati brojna ulaganja i druge mehanizme finansijske podrške - uključujući podršku privrednim subjektima, ulaganja u javnu infrastrukturu kao i restrukturiranje

duga za organe lokalne uprave s ciljem osiguranja nastavka pružanja osnovnih usluga. Područjima pogođenim ovim problemom biće neophodne i mjere kojima se podstiče diverzifikacija i obnova, uključujući ulaganja u novu ili modernizovanu infrastrukturu, programe za proširenje malih i srednjih preduzeća i fiskalne i regulatorne mjere za privlačenje novih privrednih subjekata u pogođena područja (Sartor 2018; Snell 2018). Empirijske studije u Evropi i SAD-u pokazuju da se uspješan razvoj novih industrija ili novih tehnologija u regijama često oslanja na raspoložive sposobnosti i kapacitete, kao što su postojeće znanje, vještine i institucije na lokalnom nivou (Berge i Weterings 2014; Boschma i drugi, 2015; Neffke i drugi, 2011), kao što je to prikazano u Agendi Evropske unije za “pametnu specijalizaciju” (Evropska komisija 2014).

Za pružanje podrške radnicima, njihovim porodicama i drugim pojedincima neophodne su kako pasivne tako i aktivne mjere politike rada. Prethodna iskustva ukazuju da su pasivne mjere politike rada, kao što je prijevremeno penzionisanje, dodaci za prilagođavanje i programi kompenzacija, kratkoročno korisne ali nedovoljne na dugoročnom planu (Harrahill i Douglas 2019; Sartor 2018). Ishodi se mogu poboljšati aktivnim politikama tržišta rada, kao što su: usluge u oblasti zapošljavanja, obrazovanje i obuka, podrška premještanju na drugo radno mjesto, subvencije za zapošljavanje, te podrška za razvoj malih i srednjih preduzeća (Svjetska banka 2018). Najbolji ishodi postižu se uglavnom kroz višeslojne programe podrške koji uključuju podršku prekvalifikacija, traženju posla ali i usluge za održavanje mentalnog zdravlja, kao i kroz programe koji su tijesno povezani sa karakteristikama lokalnog i regionalnog tržišta rada (Galgóczi 2014; OECD 2017). Iako su programi podrške često direktno usmjereni samo na zaposlene (Beatty 2016), težnja za pravednim ishodom zahtijeva pružanje podrške širem spektru stanovništva (Piggot i drugi 2019).

Operacionalizacija pravedne tranzicije

Na osnovu ovih prošlih iskustava i u svjetlu gore navedenih principa, u Tabeli 1 su ponuđene ideje za primjenu ovih principa u praksi. One nisu sveobuhvatne nego ukazuju na vrste mjera i aktivnosti koje se mogu preduzimati (a u nekim slučajevima i izbjegavati) kako bi se retorika pravedne tranzicije realizovala u praksi.

Pravednost tranzicije proizilazi iz nastojanja da se uz ostvarivanje ciljeva istovremeno primjenjuju svi ovi principi. U praksi, taj zadatak prevazilazi mogućnosti i kapacitete jedne institucije. Potrebna je saradnja različitih zainteresovanih strana, nivoa vlasti, a ponekad i saradnja između država. Dobro provedeni programi i ulaganja svakako mogu dati značajan doprinos u područjima koja se suočavaju s procesom dekarbonizacije, mogu inspirisati druge i mogu doprinijeti ne samo pravednijoj nego i izvjesnijoj tranziciji.

Realizacija pravedne tranzicije nije jednostavan način za rješavanje kompleksnosti i poteškoća koje sa sobom nosi velika društvena i ekonomska promjena. Naprotiv, ovaj pristup otežava proces jer iziskuje napore svih aktera. Međutim, ukoliko se ne ulože napor na provođenju pravedne tranzicije za posljedicu može imati izostanak šireg prihvatanja politike u zajednici i ekonomske podrške, koji su neophodni za postizanje potrebnih promjena.

Tabela 1. Provođenje principa pravedne tranzicije u praksu

Principi pravedne tranzicije	Primjena i jačanje ovog principa
Aktivno podsticati dekarbonizaciju.	Aktivno i što hitnije raditi na dekarbonizaciji. Ulagati u prelazak na čistu energiju, smanjenje emisija stakleničkih gasova/efekata staklene bašte, naročito u sektorima koji su zavisni od fosilnih goriva (hard-to-abate sectors) (proizvodnja cementa, hemijskih proizvoda, proizvodnja čelika, prevoz teškog tereta, otpad), a koji na raspolaganju imaju malo realnih, niskokarbonskih, alternativnih rješenja. Stvarati prostor i podršku za planiranje pravedne tranzicije. Uključiti vlade u proces preoblikovanja normi po pitanju dekarbonizacije i tranzicije, pogotovo tamo gdje nedostaju debate o tranziciji. Isticati praktične korake koje mogu preduzimati različiti akteri u područjima koja se suočavaju s nadolazećom tranzicijom prije nastupanja promjenama. To može pomoći smanjenju otpora dekarbonizaciji i osigurati da se vrijeme koristi za pripremu umjesto za izbjegavanje ovog procesa.
Izbjegavati stvaranje ugljičnih blokada i dodatnih “gubitnika” u ovim sektorima.	Izbjegavati nova ulaganja povezana sa opremom ili djelatnostima koji uključuju visoke emisije ugljika. Tačnije, ne stvarati uslove za daljnji plasman fosilnih goriva na tržište (eng. carbon entanglement) ne utirati put za korištenje opreme koja je tehnološki prevaziđena. Programi podrške ne bi trebali jačati zavisnost radnika ili lokalne, regionalne i nacionalne privrede i političkih režima od privrednih djelatnosti zasnovanih na korištenju fosilnih goriva. Na primjer, programi koji su usmjereni na mala i srednja preduzeća koja zavise od industrija s visokim emisijama ugljika, trebaju podržavati diverzifikaciju. Izbjegavati oživljavanje ili odlaganje propadanja industrija s visokim nivoom emisija. Podsticati fiskalne reforme, posebno reformu programa subvencija fosilnih goriva. Treba ukinuti politike koje podstiču ili održavaju ugljične blokade. To oslobađa više državnih prihoda za podršku planiranju tranzicije, provođenju politika, ulaganju i mjerama finansijske podrške pogođenim zajednicama.
Pružiti podršku pogođenim područjima.	Aktivno pružiti podršku područjima koja su trenutno zavisna od industrija s visokim emisijama ugljika u putem finansiranja (uključujući ulaganja), tehničke pomoći i uključivanja u politiku koja promoviše diverzifikaciju ekonomije i prekvalifikaciju radnika. Podržati privatni sektor: Osigurati posebno osmišljenu podršku za podsticanje novih i proširenje postojećih MSP-ova. Osmisliti pomoć malim i srednjim preduzećima koja doprinose otvaranju značajnih, održivih, novih radnih mjesta. Podržati diverzifikaciju MSP-ova koji zavise od industrija s visokim emisijama ugljika. Pomoći privrednim subjektima s visokim emisijama ugljika u diverzifikaciji osnovnih djelatnosti gdje je to moguće. Ove troškove, koji se mogu i trebaju opravdano očekivati u okviru poslovanja ovog sektora treba snositi privatni sektor. Tu spadaju i troškovi koje nalažu novi propisi o okolišu/životnoj sredini, kao i efekti pritiska na kreiranje cijena ugljika (bilo da su nametnuti unutar države ili putem međunarodnih lanaca nabavke). Međutim, troškovi povezani s dobrovoljnim promjenama usmjerenim na smanjenje udjela ugljika mogu biti prikladni za finansijsku podršku putem koncesionalnih zajmova. Rješenja u kontekstu lokalne zajednice: Osigurati da se u odlukama o velikim, novim ulaganjima u industriju uzmu u obzir lokalni resursi i kapaciteti, u skladu sa Agendom Evropske komisije o “pametnoj specijalizaciji”. Koristiti proces “od dna prema vrhu” (eng. bottom up approach) koji uključuje različite zainteresovane strane koje razmjenjuju znanje (npr. “Proces preduzetničkog otkrivanja” (Evropska komisija, 2018; Hausmann i Rodrik 2002)). Obrazovanje i istraživanje: Raditi sa obrazovnim institucijama i privatnim sektorom s ciljem utvrđivanja i rješavanja nedostataka vezanih za stručne kvalifikacije, koji ometaju razvoj i ulaganje u privatni sektor. Infrastruktura: Finansirati javnu infrastrukturu (kao što su saobraćaj, komunikacije, obrazovanje) koja je namijenjena za široki spektar korisnika. Akcenat staviti na bolju povezanost područja s visokim emisijama ugljika sa područjima u okruženju - posebno u smislu povezivanja ruralnih i urbanih područja. Ispitivati mogućnosti prenamjene postojeće industrijske infrastrukture, koju mogu koristiti i koja može privući nove i manje firme koje imaju potrebe za sličnim tehnologijama. Obnova urbanih područja: Podržati aktivnosti koje podstiču urbanu obnovu gradskih centara umjesto stvaranja novih “poslovnih parkova” u prigradskim područjima. Podrška obnovi urbanih područja i sprečavanje njihovog propadanja može igrati važnu ulogu u održavanju ili usvajanju pozitivnog stava među akterima privatnog sektora, što onda zauzvrat može voditi do stvaranja pozitivnog okruženja za ulaganja. Tehnička podrška i podrška na nivou politike: Izraditi uputstva i okvire politike djelovanja koji će olakšati ekonomsku obnovu i diverzifikaciju, ubrzati otvaranje novih radnih mjesta te osigurati bolji pristup javnim uslugama, naročito za ugrožene grupe. Koristiti fiskalne politike i politike privrednog razvoja s ciljem pružanja takve podrške. Ispitati kakve su mogućnosti za prikupljanje sredstava za regionalno ulaganje u zelene industrije i zelenu infrastrukturu (npr. izdavanje zelenih obveznica). Izvršiti reformu fiskalne politike s ciljem osiguranja održivih javnih prihoda i sredstava te garantovati pružanje ključnih usluga u pogođenim područjima. Postoje i druge aktivnosti na jačanju institucionalnih kapaciteta u javnom sektoru koje takođe mogu biti od pomoći, uključujući npr. rješavanje ekoloških posljedica i jačanje vladavine prava i demokratije.

Podržati radnike, njihove porodice i širu zajednicu koji su pogođeni zatvaranjem firmi i smanjenjem broja radnih mjesta.	Omogućiti prekvalifikaciju radnika pogođenih tranzicijom i osigurati dostupnost ovih programa njihovim porodicama te široj zajednici. Nadalje, stvarati prilike i za druge oblike podrške pojedincima, kao što je traženje posla, savjetovanje na polju mentalnog zdravlja i finansijskog planiranja. Proširiti mreže socijalne zaštite, posebno u područjima u kojima predstoji ubrzana i opsežna dekarbonizacija i gdje nema adekvatnog sistema socijalne zaštite.
Osigurati saniranje štete nanese okolišu/životnoj sredini kao i da se troškovi sanacije ne prenose na teret javnog sektora.	Jačati regulatorne zahtjeve i finansijske garancije za rudnike i velika industrijska postrojenja u smislu zatvaranja lokacija i odgovornosti za provođenje korektivnih mjera u okoliša/životnoj sredini. Osigurati izradu planova zatvaranja za sve rudnike i izdvajanje sredstva za sanaciju lokacija. Nadalje, propisima naložiti rudnicima da ažuriraju ove planove unošenjem informacija o novim scenarijima zatvaranja, kao na primjer u slučaju zatvaranja koje su uzrokovali vanjski faktori, a koje nastupa prije planiranog prestanka rada rudnika.
Rješavati pitanje postojećih ekonomskih i društvenih nejednakosti.	Usmjeravati mjere podrške (kao što su MSP inicijative, ulaganje u infrastrukturu, i reforme politika) kako bi se izbjegli veći troškovi opterećenja siromašnih i marginalizovanih grupa. Trajni cilj mjera treba biti ukidanje trenda nejednakosti. To znači utvrđivanje i razumijevanje uvriježenih društvenih nejednakosti (kao što su one zasnovane na spolu, životnoj dobi, etničkoj pripadnosti ili invaliditetu) kao i razumijevanje efekata tranzicije i raznih mjera podrške u smislu ravnomjerne raspodjele. Mjere podrške tranziciji ne trebaju biti usmjerene samo na radnike u industrijama s visokim emisijama ugljika već i na njihove porodice, na izvođače, i na druge ugrožene grupe. Rodna ravnopravnost i mjere koje su usmjerene na rješavanje problema rodne neravnopravnosti trebaju biti uvrštene u svaki paket podrške tranziciji, polazeći od osmišljavanja mjera podrške, preko procjene mogućnosti zapošljavanja i drugih ekonomskih mogućnosti, procjene uticaja na egzistenciju ljudi, procjene troškova zaštite okoliša/životne sredine, do određivanja prioriteta u smislu ishoda podrške tranziciji. Pokazatelji koji se koriste za procjenu napretka pravedne tranzicije trebaju obuhvatiti više od samog otvaranja radnih mjesta, raznolikosti proizvodnje i regionalnog ekonomskog rasta. Ostali pokazatelji bi se mogli odnositi napr. na vrstu novih radnih mjesta, na to ko ima pristup istim i na stepen otpornosti i inovacija u široj zajednici. Reforma subvencija za fosilna goriva, jačanje mreža socijalne zaštite, te programi kao što su mjere energetske efikasnosti koje dovode do ušteda u siromašnijim domaćinstvima, mogu doprinijeti rješavanju problema nejednakosti i ugroženosti. Dati prioritet ulaganjima u vrste javne infrastrukture i projektovanje javne infrastrukture koja može osigurati značajne olakšice siromašnijim ili marginalizovanim članovima zajednice.
Osigurati inkluzivan i transparentan proces planiranja.	Stvarati mogućnosti za šire učeske lokalne zajednice u planiranju tranzicije, tako da veći broj različitih zainteresovanih strana i društvenih grupa budu aktivni učesnici u definisanju regionalnih vizija i mogućnost, kao i u utvrđivanju izazova i rizika koje treba rješavati. Realizacija tranzicija koje se predvode i koordiniraju na lokalnom nivou obično je mnogo uspješnija od realizacije tranzicija u koordinaciji državnih organa.

Originalni tekst ovog izvještaja objavljen je na engleskom jeziku. Za informacije iz Dodatka vidi izvještaj na engleskom jeziku.

Prevod izvještaja na službeni jezik BiH urađen je za potrebe projekta izrade Strategije i Akcionog plana okoliša/životne sredine Bosne i Hercegovine, uz podršku Sida-e.

Literatura

- Atteridge, A. and Strambo, C. (2020). Making a Reality out of “Just Transitions”: Lessons from Historical Cases of Deindustrialization. Stockholm Environment Institute, Stockholm.
- Aung, M. T. and Strambo, C. (2020). Distributional Impacts of Mining Transitions: Learning from the Past. Stockholm Environment Institute, Stockholm
- Beatty, C. (2016). Two Become One: The Integration of Male and Female Labour Markets in the English and Welsh Coalfields. *Regional Studies*, 50(5). 823–34. DOI: [10.1080/00343404.2014.943713](https://doi.org/10.1080/00343404.2014.943713)
- Berge, M. van den and Weterings, A. (2014). Relatedness in Eco-Technological Development in European Regions. Planbureau voor Leefomgeving, The Hague.
- Bontje, M. and Musterd, S. (2012). Understanding Shrinkage in European Regions. *Built Environment*, 38(2). 152–61.
- Boschma, R., Balland, P.-A. and Kogler, D. F. (2015). Relatedness and technological change in cities: the rise and fall of technological knowledge in US metropolitan areas from 1981 to 2010. *Industrial and Corporate Change*, 24(1). 223–50. DOI: [10.1093/icc/dtu012](https://doi.org/10.1093/icc/dtu012)
- Caldecott, B., Sartor, O. and Spencer, T. (2017). Lessons from Previous “Coal Transitions”: High-Level Summary for Decision Makers. IDDRI and Climate Strategies, Paris. https://www.researchgate.net/publication/319059729_Lessons_from_previous_Coal_Transitions_High-Level_Summary_for_Decision_Makers
- Carley, S., Evans, T. P. and Konisky, D. M. (2018). Adaptation, culture, and the energy transition in American coal country. *Energy Research & Social Science*, 37. 133–39. DOI: [10.1016/j.erss.2017.10.007](https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.10.007)
- Della Bosca, H. and Gillespie, J. (2018). The coal story: Generational coal mining communities and strategies of energy transition in Australia. *Energy Policy*, 120. 734–40. DOI: [10.1016/j.enpol.2018.04.032](https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.04.032)
- European Commission (2014). Smart Specialisation and Europe's Growth Agenda. European Union, Luxembourg.
- European Commission (2018). Smart Specialisation. European Commission. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/smart_spec/strength_innov_regions_en.pdf
- Ferrer Márquez, A., Gil, B. M.-T. and López Maeztu, O. (2019). The Contribution of Social Dialogue to the 2030 Agenda Promoting a Just Transition towards Sustainable Economies and Societies for All. Trade Union Development Cooperation Network. <https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/sdjt-final-en.pdf>
- Galgóczi, B. (2014). The Long and Winding Road from Black to Green: Decades of Structural Change in the Ruhr Region. *International Journal of Labour Research*, 6(2). 217.
- Gambhir, A., Green, F. and Pearson, J. G. (2018). Towards a Just and Equitable Low-Carbon Energy Transition. 26. Imperial College of London, London. <https://www.imperial.ac.uk/media/imperial-college/grantham-institute/public/publications/briefing-papers/26.-Towards-a-just-and-equitable-low-carbon-energy-transition.pdf>
- Green, F. and Gambhir, A. (2019). Transitional assistance policies for just, equitable and smooth low-carbon transitions: who, what and how? *Climate Policy*, 0(0). 1–20. DOI: [10.1080/14693062.2019.1657379](https://doi.org/10.1080/14693062.2019.1657379)
- Global Subsidies Initiative (2018). Real People, Real Change Strategies for Just Energy Transitions. International Institute for Sustainable Development (IISD). <https://www.iisd.org/sites/default/files/publications/real-people-change-strategies-just-energy-transitions.pdf>
- Haney, M. and Shkaratan, M. (2003). Mine Closure and Its Impact on the Community: Five Years After Mine Closure in Romania, Russia and Ukraine. Policy Research Working Paper, 3083. World Bank, Washington, D.C. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/18177>
- Harrahill, K. and Douglas, O. (2019). Framework development for “just transition” in coal producing jurisdictions. *Energy Policy*, 134. 110990. DOI: [10.1016/j.enpol.2019.110990](https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.110990)
- Hausmann, R. and Rodrik, D. (2002). Economic Development as Self-Discovery. 8952. National Bureau of Economic Research. DOI: [10.3386/w8952](https://doi.org/10.3386/w8952)
- Healy, N. and Barry, J. (2017). Politicizing energy justice and energy system transitions: Fossil fuel divestment and a “just transition”. *Energy Policy*, 108. 451–59. DOI: [10.1016/j.enpol.2017.06.014](https://doi.org/10.1016/j.enpol.2017.06.014)
- ILO (2015). Guidelines for a Just Transition towards Environmentally Sustainable Economies and Societies for All. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_432859.pdf
- ILO (2018). World Employment and Social Outlook 2018: Greening with Jobs. International Labour Organization (ILO), Geneva. https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_628654/lang--en/index.htm
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) (2014). Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge.

- ITUC (2009). A Just Transition: A Fair Pathway to Protect the Climate. ITUC CSI
- Jonek Kowalska, I. (2015). Challenges for long-term industry restructuring in the Upper Silesian Coal Basin: What has Polish coal mining achieved and failed from a twenty-year perspective? *Resources Policy*, 44. 135–49. DOI: [10.1016/j.resourpol.2015.02.009](https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2015.02.009)
- Just Transition Alliance (2018). The Just Transition Alliance Definition of a Just Transition and Just Transition Principles. Climate Justice Alliance. <https://climatejusticealliance.org/wp-content/uploads/2018/06/Just-Transition-Alliance-Just-Transition-Principles.pdf>
- Karlsson, M., Alfredsson, E. and Westling, N. (2020). Climate policy co-benefits: a review. *Climate Policy*, 20(3). 292–316. DOI: [10.1080/14693062.2020.1724070](https://doi.org/10.1080/14693062.2020.1724070)
- Lenferna, G. A. (2018). Can we equitably manage the end of the fossil fuel era? *Energy Research & Social Science*, 35. 217–23. DOI: [10.1016/j.erss.2017.11.007](https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.11.007)
- Mustata, A. (2017). Eight Steps for a Just Transition. Bankwatch Network, Bucharest. <https://bankwatch.org/wp-content/uploads/2017/11/eight-steps-just-transition.pdf>
- Muttitt, G. and Kartha, S. (2020). Equity, climate justice and fossil fuel extraction: principles for a managed phase out. *Climate Policy*, DOI: [10.1080/14693062.2020.1763900](https://doi.org/10.1080/14693062.2020.1763900)
- Neffke, F., Henning, M. and Boschma, R. (2011). How Do Regions Diversify over Time? Industry Relatedness and the Development of New Growth Paths in Regions. *Economic Geography*, 87(3). 237–65. DOI: [10.1111/j.1944-8287.2011.01121.x](https://doi.org/10.1111/j.1944-8287.2011.01121.x)
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2017). Investing in Climate, Investing in Growth. OECD, Paris.
- Olivier, S. A. (2012). The Effects of the Knowledge Economy on Women and Resource Dependent Communities in Northern Ontario. Master's degree thesis. <http://knowledgecommons.lakeheadu.ca:7070/handle/2453/245>
- Ostry, A. S. (2009). Globalization and the Marginalization of Unskilled Labor: Potential Impacts on Health in Developed Nations. *International Journal of Health Services*, 39(1). 45.
- Perchard, A. (2013). "Broken Men" and "Thatcher's Children": Memory and Legacy in Scotland's Coalfields. *International Labor and Working-Class History*, 84. 78–98. DOI: [10.1017/S0147547913000252](https://doi.org/10.1017/S0147547913000252)
- Piggot, G., Boyland, M., Down, A. and Raluca Torre, A. (2019). Realizing a Just and Equitable Transition Away from Fossil Fuels. Discussion brief. Stockholm Environment Institute, Stockholm. <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2019/01/realizing-a-just-and-equitable-transition-away-from-fossil-fuels.pdf>
- Pini, B., Mayes, R. and McDonald, P. (2010). The emotional geography of a mine closure: a study of the Ravensthorpe nickel mine in Western Australia. *Social & Cultural Geography*, 11(6). 559–74. DOI: [10.1080/14649365.2010.497850](https://doi.org/10.1080/14649365.2010.497850)
- Reitzenstein, A., Tollmann, J., Popp, R., Bergamaschi, L. and Dimsdale, T. (2018). A Just Transition for All or Just a Transition? E3G. https://www.e3g.org/docs/DiscussionPaper_GlobalJustTransition_E3G_November2018.pdf
- Rodríguez Torrent, J. C. and Medina Hernández, P. (2011). Reconversión, daño y abandono en la ciudad de Lota. *Atenea (Concepción)*, no. 504. 147–76. DOI: [10.4067/S0718-04622011000200009](https://doi.org/10.4067/S0718-04622011000200009)
- Runge, A., Kantor-Pietraga, I., Runge, J., Krzysztofik, R. and Dragan, W. (2018). Can Depopulation Create Urban Sustainability in Postindustrial Regions? A Case from Poland. *Sustainability*, 10(12). DOI: [10.3390/su10124633](https://doi.org/10.3390/su10124633)
- Sandlos, J. and Keeling, A. (2012). Claiming the New North: Development and Colonialism at the Pine Point Mine, Northwest Territories, Canada. *Environment and History*, 18(1). 5–34. DOI: [10.3197/096734012X13225062753543](https://doi.org/10.3197/096734012X13225062753543)
- Sartor, O. (2018). Implementing Coal Transitions. Insights from Case Studies of Major Coal-Consuming Economies. IDDRI, Paris.
- Sébastien Lechevalier (2015). Globalization and labor market outcomes: de-industrialization, job security, and wage inequalities—introduction by guest editor. *Review of World Economics / Weltwirtschaftliches Archiv*, 151(3). 405.
- Shepherd-Powell, J. A. (2017). Beyond the Coal Divide: The Cultural Politics of Natural Resource Extraction in Central Appalachia. University of Kentucky. DOI: [10.13023/etd.2017.015](https://doi.org/10.13023/etd.2017.015)
- Snell, D. (2018). "Just transition"? Conceptual challenges meet stark reality in a "transitioning" coal region in Australia. *Globalizations*, 15(4). 550–64. DOI: [10.1080/14747731.2018.1454679](https://doi.org/10.1080/14747731.2018.1454679)
- Snyder, B. F. (2018). Vulnerability to decarbonization in hydrocarbon-intensive counties in the United States: A just transition to avoid post-industrial decay. *Energy Research & Social Science*, 42. 34–43. DOI: [10.1016/j.erss.2018.03.004](https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.03.004)
- Stacey, J., Naude, A., Hermanus, M. and Frankel, P. (2010). The socio-economic aspects of mine closure and sustainable development: literature overview and lessons for the socio-economic aspects of closure-Report 1. Journal- South African Institute of Mining and Metallurgy, no. 7. 379.
- Strambo, C., Aung, M. T. and Atteridge, A. (2019). Navigating Coal Mining Closure and Societal Change: Learning from Past Cases of Mining Decline. Stockholm Environment Institute, Stockholm. <https://www.sei.org/publications/navigating-coal-mining-closure-and-societal-change/>

Sweeney, S. and Treat, J. (2018). Trade Unions and Just Transition. The Search for a Transformative Politics. Working Paper, 11. Trade Unions for Energy Democracy, Rosa Luxemburg Stiftung New York Office, Murphy Institute at the City University. http://www.rosalux-nyc.org/wp-content/files_mf/tuedworkingpaper11_web.pdf

Thorleifsson, C. (2016). From coal to Ukip: the struggle over identity in post-industrial Doncaster. *History & Anthropology*, 27(5). 555–68. DOI: [10.1080/02757206.2016.1219354](https://doi.org/10.1080/02757206.2016.1219354)

United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) (2015). The Paris Agreement. https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf

UNFCCC (2016). Just Transition of the Workforce, and the Creation of Decent Work and Quality Jobs. <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/Just%20transition.pdf>

Unger (2017). Legacy Issues and Abandoned Mines. In *Mining in the Asia-Pacific : Risks, Challenges and Opportunities. The Political Economy of the Asia Pacific*. Springer International Publishing. 333

World Bank (2018). Managing Coal Mine Closure. Achieving a Just Transition for All. World Bank Group, Washington, D.C. <http://documents.worldbank.org/curated/en/484541544643269894/pdf/130659-REVISED-PUBLIC-Managing-Coal-Mine-Closure-Achieving-a-Just-Transition-for-All-November-2018-final.pdf>

Worral, L., Roberts, L. and Whitley, S. (2018). *Enabling a Just Transition to a Low-Carbon Economy in the Energy Sector. Progress and Lessons in Emerging Markets*. HSBC Centre for Sustainable Finance and Overseas Development Institute, London

Visit us

SEI Headquarters

Linnégatan 87D Box 24218
104 51 Stockholm Sweden
Tel: +46 8 30 80 44
info@sei.org

Måns Nilsson

Executive Director

SEI Africa

World Agroforestry Centre
United Nations Avenue
Gigiri P.O. Box 30677
Nairobi 00100 Kenya
Tel: +254 20 722 4886
info-Africa@sei.org

Philip Osano

Centre Director

SEI Asia

10th Floor, Kasem Uttayanin Building,
254 Chulalongkorn University,
Henri Dunant Road, Pathumwan, Bangkok,
10330 Thailand
Tel: +66 2 251 4415
info-Asia@sei.org

Niall O'Connor

Centre Director

SEI Tallinn

Arsenal Centre
Erika 14, 10416
Tallinn, Estonia
Tel: +372 6276 100
info-Tallinn@sei.org

Lauri Tammiste

Centre Director

SEI Oxford

Florence House 29 Grove Street
Summertown Oxford
OX2 7JT UK
Tel: +44 1865 42 6316
info-Oxford@sei.org

Ruth Butterfield

Centre Director

SEI US

Main Office

11 Curtis Avenue
Somerville MA 02144-1224 USA
Tel: +1 617 627 3786
info-US@sei.org

Michael Lazarus

Centre Director

SEI US

Davis Office

400 F Street
Davis CA 95616 USA
Tel: +1 530 753 3035

SEI US

Seattle Office

1402 Third Avenue Suite 900
Seattle WA 98101 USA
Tel: +1 206 547 4000

SEI York

University of York
Heslington York
YO10 5DD UK
Tel: +44 1904 32 2897
info-York@sei.org

Sarah West

Centre Director

SEI Latin America

Calle 71 # 11-10
Oficina 801
Bogota Colombia
Tel: +57 1 6355319
info-LatinAmerica@sei.org

David Purkey

Centre Director